

I Frankrig, hvor revolutionen 1789 havde konsolideret bondestanden på bekostning af de større jordbesiddere, vanskeliggjordes industrialiseringen og foregik betydeligt langsommere end i England og Tyskland trods lige så gode naturlige forudsætninger («Economic Aspects of Revolutions»), og i Sovjetunionen, hvor alle større brug udstykkedes ved jordreformen 1917, opstod »saksekrisen«, et stadig mere udpræget misforhold i prisen på industrivarer og landbrugsvarer, og blev en væsentlig årsag til kollektiviseringen («An Analysis of Soviet Agriculture«).

Alsidigheden hos forf. viser sig i de essays, der behandler sovjetisk litteratur og kulturpolitik, hvilke i hvert fald med en historikers øjne er rene perler af indsigt og velskrevethed, ofte med overraskende indhold. For anmelderen var således politisk litteraturomskrivning et ukendt fænomen. At litteraturen i Sovjetunionen skrives i snæver forbindelse med de herskende politiske strømninger, er velkendt, men Gerschenkron viser ydermere i »The Changeability of a Dictatorship«, hvorledes sovjetiske forfattere omskriver deres bøgeres handling og ændrer personkarakteriseringer i nye udgaver i takt med de i mellemtiden indtrufne politiske forandringer.

Essayformen hos Gerschenkron forekommer tiltalende, dels fordi de enkelte artikler og anmeldelser ikke synes at stå isoleret, og dels fordi det gennem denne form er lykkedes forf. at fremhæve tanker og betragtninger prægnant uden at være tvunget til at støbe dem indenfor monografiens afstukne rammer. De Gerschenkronske synspunkter virker således ekstra stimulerende og synes velegnede som udgangspunkt for parallelle undersøgelser, f. eks. indenfor dansk industrihistorie, og værket i sig selv kan anvendes som et fremragende argument i den standende debat herhjemme om egnetheden af den traditionelle disputats.

MARTON DE HARTYANI

AIRA KEMILÄINEN: Nationalism. Problems Concerning the Word, the Concept and Classification. Jyväskylän Kasvatusopillinen Korkeakoulu. Jyväskylän Yliopistoyhdistys. Jyväskylä 1964. 252 s.

Kemiläinen tager sit udgangspunkt i en leksikografisk gennemgang af begreberne »nation« og »folk« på latin, og i fransk, engelsk og tysk, og i en undersøgelse af begrebet »nationalisme«, som han først finder anvendt i større målestok fra 2. halvdel af det 19. århundrede. Han følger derefter artikuleringen af en national bevidsthed hos enkelte tænkere i det 18. århundrede – i første række Rousseau og Herder – og lægger i et følgende kapitel specielt vægt på ideudviklingen i Tyskland som en forudsætning for en analyse og en vurdering af »the Kohn Dichotomy«, skellet mellem »Western« og »Non-Western Nationalism« og af Carlton Hayes' og dennes elevs klassifikationsforsøg. Hans hovedkonklusion er, at de hidtidige klassifikationsforsøg har været for enkle og især, at det er fejlagtigt at forsøge som Kohn at opstille en principiel forskel mellem en rationel, demokratisk vestlig nationalisme og en irrationel, autoritær tysk eller tysk-inspireret nationalisme. Der er i højere grad tale om en ensartet bølge af tanker, der omfattede hele Europa.

Kemiläinen har utvivlsomt ret i, at mange historikere har været tilbøjelige til at fortolke Tysklands historie i det 19. århundrede i lys af nazismen – et oplagt eksempel herpå er Lewis Namier i »the Revolution of the Intellectuals« – og at der i den engelske imperialisme var et tydeligt element af racistisk nationalisme. Men han kommer i en vis forstand til at kaste barnet ud med badevandet. I hans version bliver begrebet »nationalisme« for konturløst, og de forskelle i fx. det tyske og det franske politiske og sociale system, der nødvendigvis måtte afspejle sig i disse samfunds ideologiske overbygning, negligeres.

Bogens væsentligste værdi ligger i dens glimrende oversigt over den hidtidige forskning inden for området, og i dens påpegelse af de vanskeligheder, der er forbundet med at give emnet en nogenlunde klar afgrænsning. Kildematerialet er så umådelig stort, at det er umuligt for en enkelt forsker at overskue det. Men det forekommer velegnet til en kvantificerende behandling. Her er et område, hvor en EDB-behandling ville være naturlig.

JOHNY LEISNER

DERIC REGIN: *Freedom and Dignity. The Historical and Philosophical Thought of Schiller*. Haag, Martinus Nijhoff, 1965. x + 153 s. 18 fl.

Udviklingen af Schillers frihedsbegreb fra dets negative af Rousseaus inspirerede i »Die Räuber« til dets positive af antikken og Kant påvirkede i Kalliasbrevene til Körner og i »Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen« til prins Frederik Christian af Augustenborg, hvor friheden er blevet en moralsk kvalitet, hvis ydre form er den harmoniske værdighed, er temaet i denne idehistoriske afhandling. Forf. påpeger den Schiller-renaissance, der har gjort sig gældende inden for forskningen i de senere år, og han mener, at en hovedårsag hertil har været, at det var Schiller, der lancerede den forestilling om »Entfremdung«, der via Hegel og Marx er kommet til at indtage en så central placering i den politisk-filosofiske debat.

Forf. er M. A. fra Yale og hans Ph. D. drejer sig om europæisk historie, men hans hovedinteresse er litteraturhistorien. Dette mærkes i denne afhandling, hvor hans historiske uddannelse mest fornemmes i hans tydelige, omend uformulerede afvisning af den ny kritik. En strukturalistisk tankegang forekommer ham fremmed, og resultatet er blevet en traditionel tankearkæologisk studie, der lægger større vægt på at spore forbillederne for Schiller – foruden Rousseau og Kant peges med vægt på bl. a. Ferguson og Herder – end på at analysere den ny helhed, de har fået hos Schiller. I sammenhæng med, at forf. tydeligvis ofte kun har et andenhåndskendskab til disse forbilleder, forekommer metoden betænkelig, og resultatet er blevet skuffende. Der bliver i ringe grad tale om meddelelse af ny viden. Historien om Schillers og andre tyske idealisters gradvise venden sig fra den ydre til den indre verden er jo blevet fortalt før. Og i visse tilfælde fremstilles noget velkendt som epokegørende, fx. når det fremhæves at Schiller arbejdede med en triadisk dialektik. Det havde været mere interessant, hvis han ikke havde gjort det. I den kristne kulturkreds har den hellige treenighed på det nærmeste gjort triaden til en nødvendig tankekategori, som man møder hos talrige af Schillers europæiske samtidige af såvel revolutionært som kontrarevolutionært tilsnit.